

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ 026
«СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО (АКТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ТЕАТРУ
ЛЯЛЬОК)» У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА**

Циганик Мирослава

У статті подано інформацію про створення кафедри театрознавства та акторської майстерності у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Розглянуто основні аспекти формування навчального процесу спеціальності 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво драматичного театру і кіно)» та 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво театру ляльок)». Подано інформацію про всі набори за освітньою програмою 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво театру ляльок)». Закцентовано на особливостях навчання під час карантинних обмежень та воєнного стану в Україні. Проаналізовано основні наукові, навчально-методичні та видавничі здобутки кафедри у сфері лялькового театру.

Ключові слова: сценічне мистецтво, актор театру ляльок, освітня програма, навчальні матеріали.

Україна має розвинуту систему професійної освіти зі спеціальності «Сценічне мистецтво», яка включає різні рівні навчання та навчальні заклади. Освітня діяльність зі спеціальності «Сценічне мистецтво» вимагає відповідної інфраструктури та ресурсів, щоб забезпечити якісну підготовку студентів (приміщення та обладнання; комп'ютерна техніка та програми; реквізит, ляльки, костюми, грим; бібліотечний фонд; науково-педагогічні працівники; можливості для виступів та практики). Тому дослідження у сфері освітніх послуг зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво» може включати розгляд різних аспектів і викликів, з якими стикаються студенти та фахівці в цій галузі і спонукати до її подальшого поступу.

Метою роботи є вперше вивести історичні аспекти становлення та формування освітньої програми 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво театру ляльок)» у Львівському національному університеті імені Івана Франка, обґрунтувати її доцільність і значимість для галузі 02 «Культура і мистецтво».

Кафедра театрознавства та акторської майстерності заснована 9 квітня 1999 року з ініціативи ректора Львівського національного університету імені Івана Франка, доктора фізико-математичних наук, професора Івана Олександровича Вакарчука.

Відповідно до програми розвитку Університету з метою підвищення ефективності підготовки фахівців з напрямів «Культура» та «Мистецтво» і подальшого стимулювання розвитку мистецтвознавчих та культурологічних досліджень в Університеті наказом ректора № 632 від 26.03.2004 р. створено факультет культури і мистецтв. Кафедра театрознавства та акторської майстерності, відкрита в структурі філологічного факультету, разом із кафедрою бібліографії і бібліотекознавства (1999) та кафедрою режисури (2002) увійшла до новоствореного факультету. У 2005 році при факультеті культури і мистецтв створено кафедру

музичного мистецтва, у 2011 році засновано кафедру філософії мистецтв (у 2021 році перейменовано на кафедру соціокультурного менеджменту) та кафедру музикознавства (від липня 2017 р. – музикознавства та хорового мистецтва).

З 1999 року і до 2005 року термін навчання для студентів факультету культури і мистецтв за напрямом «Театральне мистецтво (акторське мистецтво)» становив 5 років, з них 4 роки студенти здобували освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра та 1 рік – спеціаліст на базі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. З 2016 року навчання на першому освітньому рівні (бакалавр) становить 3 роки і 10 місяців, на другому (магістр) – 1 рік і 4 місяці.

Випускники напряму «Театральне мистецтво (акторське мистецтво)» отримують фах актора драматичного театру і кіно. Майбутніх фахівців-акторів кафедра готує за принципом творчих майстерень, згідно з яким кожний акторський курс веде провідний майстер одного із львівських театрів. Між Університетом та театрами Львова: Національним академічним українським драматичним театром ім. Марії Заньковецької, Львівським академічним театром імені Леся Курбаса, Львівським духовним театром «Воскресіння», Першим українським театром для дітей та юнацтва, Львівським обласним театром ляльок, Львівським академічним драматичним театром імені Лесі Українки, Театром-студією естрадних мініатюр «І люди, і ляльки» утворено навчально-виробничі комплекси. На базі вищезгаданих театрів проводиться викладання основних фахових дисциплін, як «Майстерність актора» та «Сценічна мова», відбувається виробнича практика, готуються курсові та дипломні вистави. Існує також практика уже з першого року навчання залучати студентів до участі у виставах чинних репертуарів театрів: майбутні актори беруть участь у масових сценах чи грають окремі ролі. Це дає студентам можливість професійно зростати у театрі, пізнавати його зсередини, психологічно готуватись до майбутньої роботи, перебуваючи у колі акторів театру, переймати професійні навички.

Перший набір за напрямом «Театральне мистецтво (акторське мистецтво)» зі спеціалізації «Актор театру ляльок» на кафедрі театрознавства та акторської майстерності відбувся у 2006 році освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр: «У 2006 р. на пропозицію Львівського обласного театру ляльок і кафедри театрознавства та акторської майстерності факультету культури і мистецтв ЛНУ ім. І. Франка, О. Куцук уперше набрав студентський курс акторів-лялькарів та очолив Львівський обласний театр ляльок».

Другий набір за напрямом «Театральне мистецтво (акторське мистецтво)» зі спеціалізації «Актор театру ляльок» на кафедрі театрознавства та акторської майстерності відбувся у 2010 році освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр, а у 2013 році – спеціаліст під керівництвом режисера-лялькаря О. Куцика.

У 2018 році здійснено експериментальний набір на освітньо-професійну програму 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво драматичного театру і кіно)», яка поруч із освітніми компонентами «Майстерність актора драматичного театру» та «Сценічної мови» включала «Майстерність актора театру ляльок» і «Теорію виготовлення ляльки». Навчався курс при Львівському обласному театрі ляльок, викладачами з «Майстерності актора драматичного театру» були директор-художній керівник театру Мороз Уляна та актор Львівського академічного драматичного театру імені Леся Курбаса Микола Береза, «Майстерність актора

театру ляльок» впродовж усього бакалаврського рівня вела головна режисерка Львівського обласного театру ляльок Титаренко Яна. За час навчання студенти проходили щосеместрову форму звітності з двох профільних компонентів. Завдяки тому, що студенти мали можливість вивчати специфіку акторської майстерності у театрі ляльок, включаючи особливості роботи з ляльками, розуміння їхньої експресії та техніку їхнього використання на сцені, за час навчання вони стали повноцінними учасниками театрального колективу театру. Зокрема Олег Андрощук, Оксана Галів, Жанна Ференц, Софія Мокрик, Володимир Бойко грають у виставах «Золотий олень», «Святкові сні», «Засвітне танго», «По той бік ширми», «Про Лицаря Прищака та Принцесу Гарнюню», «Шмата. Одного вечора у бомбосховищі».

Впровадження системи творчих майстерень та використання елементів дуальної освіти, посприяло тому, що студенти під час навчання беруть активну участь у практичних заняттях, репетиційних процесах та виставах театру, де мають можливість виявити свої акторські здібності і розвинути їх. Крім того, акторський курс 2018 року вступу працював у різних театральних жанрах та стилях, а також засвоїли основи роботи з лялькою.

Освітній процес сколихнули спершу карантинні обмеження впроваджені з 2019 року, а у 2022 році військовий стан оголошений у всій країні через повномасштабне вторгнення російської федерації на українські землі. Набуття фахових компетентностей зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво» без контактної взаємодії викладач–студент виявилось малоефективним та негативно впливало на розвиток і формування психології творчої особистості. З метою дотримання карантинних вимог та виконання навчальної програми з 2020 року було впроваджено комбінований метод навчання, під час якого усі практичні та індивідуальні заняття відбувалися в аудиторії чи репетиційні залі театру. Проте з 24 лютого 2022 року українська система освіти похитнулася, і після двотижневих вимушених канікул Львівський національний університет імені Івана Франка відновив свою роботу у дистанційному форматі. Також знадобилося кілька місяців, щоб стабілізували свою творчу діяльність театри Львова, які є безпосередніми учасниками навчального процесу відповідно до угод про співпрацю з факультетом культури і мистецтв. Зокрема Львівський обласний театр ляльок з початку активної фази війни перетворився в гуманітарний центр, усі приміщення разом із сценою було обладнано для потреб тимчасово переміщених осіб. Лише з відносною стабілізацією військової ситуації в країні театр повернувся до мистецької діяльності. У приміщенні театру є «Нижній зал», який відповідає усім вимогам бомбосховища, таким чином слугує прихистком під час повітряних тривог і безпечним місцем для навчання, репетицій і показу вистав. Саме у «Нижньому залі» студенти 2018 року вступу «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво драматичного театру і кіно)» змогли під час війни зреалізувати і продемонструвати глядачам свій творчий проєкт з «Майстерності актора» та скласти іспит із «Сценічної мови».

На 2023 – 2024 навчальний рік у Львівському національному університеті імені Івана Франка оголошено конкурс на дві освітні програми 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво драматичного театру і кіно)» та 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво театру ляльок)». Власне відбувся чіткий поділ за освітніми програмами. Заплановано за результатами вступної кампанії сформувати дві групи, які під час першого (бакалаврського) рівня освіти спільно проходять освітні

компоненти передбачені навчальним планом з циклу загальної і професійної та практичної підготовки, проте відповідно до освітньої програми «Акторське мистецтво театру ляльок» 68 кредитів виділено на навчальні дисципліни «Майстерність актора театру ляльок», «Сценічна мова» та «Теорія виготовлення ляльки», які проходять на базі Львівського обласного театру ляльок.

Метою освітньої програми «Акторське мистецтво театру ляльок» є підготовка випускників у галузі сценічного мистецтва, що оволодіють майстерністю актора театру ляльок, для створення та участі у творчому процесі реалізації мистецької ідеї шляхом інтерпретації, демонстрації, постановки твору сценічного мистецтва. Забезпечити студентам здобуття знань та вмінь необхідних для актора лялькового театру. Розвиток компетентностей актора-лялькаря у теоретичній площині та під час практичної роботи в театрі ляльок. Після успішного закінчення програми випускники отримують відповідний диплом, який дозволяє їм працювати як актори театру ляльок, а також в інших театральних колективах та проєктах, пов'язаних з акторським мистецтвом.

Набір здійснюватиметься при Львівському обласному театрі ляльок під керівництвом головної режисерки театру Титаренко Яни.

За час існування кафедри театрознавства та акторської майстерності ведеться активна робота щодо забезпечення навчально-методичними матеріалами здобувачів вищої освіти. Зокрема у 2009 році видано посібник Світлани Фесенко «Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок», а у 2011 році «Технологія виготовлення театральної ляльки» Василя Виходцевського. Також з 2001 року при кафедрі театрознавства та акторської майстерності друкується театрознавчий часопис «Просценіум», де розміщено статті з проблем розвитку сучасного українського та світового театру, з питань історії та теорії сценічного мистецтва, методології праці режисера, актора, сценографа. За час виходу часопису на його сторінках опубліковано низку праць з лялькового мистецтва, зокрема інтерв'ю з головним художником Київського театру ляльок Миколою Даньком, творчий портрет головного режисера Закарпатського театру ляльок Олександром Куциком, огляди фестивалів театру ляльок «Дивень – 2006», «Золотий Телесик» (2007), «Обереги» (2007), Всеукраїнський фестиваль театру ляльок (2012), «Золотий Телесик» (2011), «Ляльки над Німаном» (2013), «Премери сезону – 2014» та спогади про Євгенія Русаброва.

Освітня програма «Акторське мистецтво театру ляльок» важлива з кількох причин:

- це вміння взаємодіяти з ляльками, адже виступи в театрі ляльок вимагають особливого майстерності в роботі з ляльками різних видів (маріонетки, ручні ляльки, маскардані ляльки тощо). Актор повинен вміти дати лялькам реалістичні рухи, вирази обличчя та передати їхню емоційну сутність;
- голосова підготовка, оскільки актор в театрі ляльок також використовує свій голос для створення персонажів, важливо володіти вміннями правильно використовувати голос для передачі емоцій, створення різних тембрів та настроїв;
- відчуття ритму та музичність, вистави в театрі ляльок часто супроводжуються музикою, звуковими ефектами і ритмом, освіта актора допомагає розвинути музичний слух і ритмічні вміння, що дозволяє гармонійно взаємодіяти з музикою та звуками під час вистав;

- теоретичні знання, освіта актора театру ляльок також передбачає вивчення історії театру ляльок, теорії драми, історії зарубіжного і українського театрів, історії кіномистецтва, історії образотворчого мистецтва та архітектури, історії музики, методів акторської майстерності. Це дозволяє актору аналізувати та оцінювати досягнення художньої культури, твори літератури та мистецтва з урахуванням історичного контексту. Здійснювати аргументований критичний аналіз творів сценічного мистецтва;

- творчість і винахідливість, театр ляльок дає велику свободу в творчому підході до створення персонажів та вистав. Освічений актор має можливість більш ефективно реалізувати свої творчі задуми, створюючи унікальні вистави, які привертають увагу глядачів;

- емоційна глибина, освічений актор має розуміння емоційного стану персонажів та може ефективно передавати їхні почуття глядачам, що робить вистави більш цікавими та емоційно насиченими.

Отже, освітня програма 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво театру ляльок)» у Львівському національному університеті імені Івана Франка спрямована на те аби розвинути широкий спектр навичок та знань, необхідних для успішної роботи в галузі 02 «Культура і мистецтво».

Список літератури

1. Гриб Л. «Режисер – ідеальний глядач» (До творчого портрета Олександра Куцика). Просценіум № 1–2 (20–21). Львів. 2008. С. 118–123.
2. Когут Г. Кафедри театрознавства та акторської майстерності. До 5-ліття заснування. Львів: В-во ЛНУ ім. І. Франка. 2004.
3. Когут Г.. Кафедри театрознавства та акторської майстерності. До 10-ліття заснування (1999–2009). Львів: В-во ЛНУ ім. І. Франка. 2009
4. Біловус Г. Театрознавчий журнал «Просценіум» : бібліогр. покажч. змісту (2006–2011). Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2013.
5. Біловус Г. Театрознавчий журнал «Просценіум»: Бібліографічний покажчик змісту (2001–2006). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 2006.
6. Фесенко С. Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок. Львів. 2009.

Myroslava Tsyhanyk

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROGRAM 026 «SCENIC ART (ACTING IN PUPPET THEATER)» AT IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

The report presents information on the establishment of the Department of Theatre Studies and Acting Mastery at Ivan Franko National University of Lviv. The main aspects of the educational process formation for the specialties 026 «Scenic Art (Acting in Drama Theatre and Cinema)» and 026 «Scenic Art (Acting in Puppet Theater)» are discussed. Information about all admissions under the educational program 026 «Scenic Art (Acting in Puppet Theater)» is provided. The system of creative workshops has been revealed, along with the utilization of elements of dual education, which has contributed to students actively participating in practical sessions, rehearsal processes, and theater performances during their studies. This allows them the opportunity to

showcase their acting abilities and further develop them. The focus is on the peculiarities of education during quarantine restrictions and a state of war in the country. The report analyzes the major scientific, educational, methodological, and publishing achievements of the department in the field of puppet theater. The purpose, orientation, and range of skills and knowledge required for successful work in the field of «Culture and Arts» within the educational program «Puppet Theater Acting» are indicated, highlighting the significance for the development of the specialization «Performing Arts».

Keywords: *performing arts, puppet theater actor, educational program, educational materials.*

References

1. Hryb, Liliana. 2008. «Rezhyser – idealnyi hliadach» (Do tvorchoho portreta Oleksandra Kutsyky). Prostseniium № 1–2 (20–21). Lviv. S. 118–123.
2. Kohut, Halyna. 2004. *Kafedri teatroznavstva ta aktorskoi maisternosti. Do 5-littia zasnuvannia*. Lviv: V-vo LNU im. I. Franka.
3. Kohut, Halyna. 2009. *Kafedri teatroznavstva ta aktorskoi maisternosti. Do 10-littia zasnuvannia (1999–2009)*. Lviv: V-vo LNU im. I. Franka.
4. Bilovus, Halyna. 2013. *Teatroznavchyi zhurnal «Prostseniium» : bibliohr. pokazhch. zmistu (2006–2011)*. Lviv : Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.
5. Bilovus, Halyna. 2006. *Teatroznavchyi zhurnal «Prostseniium»: Bibliohrafichnyi pokazhchik zmistu (2001–2006)*. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.
6. Fesenko, Svitlana. 2009. *Osnovy treninhu i tekhniky aktora teatru lialok*. Lviv.

Стаття надішла до редакції 6 серпня 2023